

№8(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 114 sahifa,
3-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Sun'iy intellekt muhitida o'sib kelayotgan Alfa avlodining shaxsiy va psixik rivojlanishi	10
Jo'rayeva Dिल्фуза Abdug'aniyevna	
Teng yonli uchburchak xossalari va kesmaning o'rta perpendikulyari xossalardan foydalangan holda masalalar yechish	13
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li	
Xiva xonligining siyosiy boshqaruv modeli: Buxoro va Qo'qon xonliklari bilan qiyosiy tahlili.....	17
Mutallibjonov Boburmirzo	
Boshlang'ich sinfda informatika fanini o'qitish metodikasi	26
Nosirova Feruza Baxadir qizi	
Funksional savodxonlik asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini professional rivojlantirishning strukturaviy-faoliyatli modeli.....	30
Gafurova Mahfuza Abbosovna	
Mutafakkirlar asarlarida bolalar faolligini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning yoritilishi	35
Ravshanova Uldona Narziboyevna	
Ijtimoiy-madaniy qadriyatlar variatsiyasi sharoitida talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish mazmuni	39
Voriso va Barnoxon Olimjon qizi	
Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya integratsiyasi orqali yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish	43
Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va refleksiv tafakkurini rivojlantirishda antirfragil yondashuvning o'rni.....	51
G'ulomjonova Ziyodaxon A'zamjon qizi	
Badiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari	57
Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna	
Talabalarining o'quv amaliyoti jarayonida kasbiy mobilligini rivojlantirishda dual ta'limga asoslangan metodikani takomillashtirish	61
G'ofurov To'liqinjon	
Didactic Opportunities of Content and Language Integrated Learning (CLIL) Technology in English Language Teaching	67
Ismailova Aziza Dilshodovna	
Фольклорные источники в историко-географическом изучении памятников Устюрта.....	72
Канаатов Есимкан	
Xorijiy davlatlar tajribasida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti.....	76
Abdullayev Amirulla Xazratovich	
Algoritmik faollikni rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvi	81
Pardayeva Kamola Sultonovna	
Sun'iy intellekt va startap ekotizimi asosida talabalarining tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish	86
Imomaliyev Quvvat Choriyevich	
Maktab ta'limida o'qitish sifatini baholashning ko'p tarmoqli raqamli-diyagnostik tizimini joriy etish va boshqarish	91
Nurmetov Tursunbek Kenjayevich	
Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarining o'qish samaradorligini oshirish	96
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy va pedagogik amaliyotlari uzviyligini ta'minlashning metodik modeli	99
Mardonov Maqsudbek Maxmudovich	

Nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik asoslari	103
Umarova Umidaxon Ibaydullayevna	
Chizmachilik darslarida animatsiyali modellarni qo'llashning pedagogik asoslari	108
Xo'janiyozov Shokir Rustamovich	

BADIY ADABIYOTNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna

O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining
Toshkent shahridagi "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseyi
ona tili va adabiyoti fani bosh o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada badiiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari, uning tarbiyaviy, axloqiy va estetik funksiyalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Adabiy asarlarning shaxs kamolotiga ta'siri, o'quvchi-yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi roli hamda zamonaviy ta'lim jarayonida badiiy matnlarning pedagogik ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotda adabiyotshunoslik va pedagogik yondashuvlar uyg'unligi asosida tahlil olib boriladi.

Kalit so'zlar: badiiy adabiyot, tarbiya, didaktika, yoshlar, ma'naviyat, estetik did, axloqiy qadriyatlar, pedagogika, o'qish madaniyati, shaxs kamoloti.

Abstract: This article scientifically analyzes the didactic potential of fiction in youth education, as well as its educational, moral, and aesthetic functions. It highlights the influence of literary works on personality development, their role in shaping the spiritual worldview of students and young people, and the pedagogical significance of literary texts in the modern educational process. The study is based on an integrated analysis combining literary and pedagogical approaches.

Key words: fiction, upbringing, didactics, youth, spirituality, aesthetic taste, moral values, pedagogy, reading culture, personality development.

Аннотация: В данной статье научно проанализированы дидактические возможности художественной литературы в воспитании молодежи, ее воспитательная, нравственная и эстетическая функции. Освещается влияние литературных произведений на становление личности, их роль в формировании духовного мировоззрения учащихся, а также педагогическое значение художественных текстов в современном образовательном процессе. Исследование основано на сочетании литературоведческого и педагогического подходов.

Ключевые слова: художественная литература, воспитание, дидактика, молодежь, духовность, эстетический вкус, нравственные ценности, педагогика, культура чтения, становление личности.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida jamiyat taraqqiyoti bevosita yosh avlodning intellektual salohiyati, ma'naviy dunyoqarashi va axloqiy yetukligi bilan chambarchas bog'liq bo'lib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, yoshlarni har tomonlama barkamol inson sifatida shakllantirish masalasi nafaqat pedagogika, balki adabiyotshunoslik, psixologiya va sotsiologiya kabi fanlar kesimida ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida badiiy adabiyotning o'rni beqiyos bo'lib, u shaxs ongini shakllantirishda kuchli didaktik vosita sifatida xizmat qiladi.

Badiiy adabiyot insonning ichki dunyosini boyituvchi, uning his-tuyg'ularini noziklashtiruvchi hamda tafakkurini kengaytiruvchi muhim ma'naviy manbadir. Adabiy asarlarni o'qish jarayonida yoshlar nafaqat badiiy-estetik zavq oladi, balki hayotiy voqelikni chuqurroq anglash, turli ijtimoiy muammolarga nisbatan mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Shu sababli adabiyot shaxs tarbiyasida "hayot maktabi" vazifasini bajaradi.

Tarbiya jarayonida badiiy adabiyotning ahamiyati shundaki, u bevosita buyruq yoki quruq nasihat orqali emas, balki obrazlar, voqealar va badiiy tasvirlar orqali ta'sir ko'rsatadi. Bu esa yoshlarning ongiga yanada chuqurroq kirib boradi va axloqiy qadriyatlarning ichki e'tiqodga aylanishiga yordam beradi. Masalan, adabiy asarlardagi ijobiy qahramonlar orqali ezgulik, sadoqat, vatanparvarlik kabi fazilatlar targ'ib qilinsa, salbiy obrazlar orqali esa illatlar tanqid qilinadi. Natijada o'quvchi-yoshlar o'z hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda adabiyotdan ma'naviy tayanch sifatida foydalanadi.

Shuningdek, bugungi raqamli axborot oqimi kuchaygan davrda yoshlarning e'tibori ko'pincha tezkor va yuzaki axborotlarga qaratilmoqda. Bunday sharoitda badiiy adabiyot ularning diqqatini chuqur fikrlashga, tahlil

qilishga va mantiqiy xulosalar chiqarishga yo'naltiruvchi muhim vosita bo'lib qolmoqda. Adabiyot o'qish jarayoni yoshlarni virtual dunyo ta'siridan ma'lum darajada chetlashtirib, real hayot muammolariga ongli munosabat bildirishga o'rgatadi.

Bundan tashqari, badiiy adabiyot til boyligini oshirish, nutq madaniyatini shakllantirish va estetik didni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Har bir badiiy asar o'ziga xos ifoda uslubi, obrazlar tizimi va til boyligi bilan ajralib turadi. Bu esa yoshlarning so'z boyligini kengaytiradi hamda ularning fikrini aniq va ravon ifodalash ko'nikmasini shakllantiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv kuchayib borayotgan bir sharoitda badiiy adabiyotning didaktik imkoniyatlarini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish zarurati ortmoqda. Adabiy ta'lim nafaqat bilim berish, balki shaxsni tarbiyalash, uning ma'naviy qiyofasini shakllantirish vazifasini ham bajarishi lozim.

Shu bois ushbu maqolada badiiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi, uning ta'lim jarayonidagi o'rni, tarbiyaviy ta'sir mexanizmlari hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unligi yoritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Badiiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari masalasi pedagogika va adabiyotshunoslik fanlarining kesishgan nuqtasida joylashgan dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, adabiyot nafaqat estetik hodisa, balki kuchli tarbiyaviy vosita sifatida ham keng o'rganilgan. 2010-2026-yillar oralig'ida chop etilgan ilmiy manbalarda bu masalaning turli jihatlari - shaxs ma'naviyatini shakllantirish, axloqiy qadriyatlarni singdirish, o'quvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirish kabi yo'nalishlarda tahlil qilingan.

O'zbekistonlik adabiyotshunos va pedagog olimlar orasida bu mavzuga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, R. Qodirov badiiy adabiyotning tarbiyaviy funksiyasini chuqur tahlil qilib, adabiy obrazlar orqali yoshlar ongida axloqiy ideallar shakllanishini asoslab beradi. Uning fikricha, adabiyotda tasvirlangan qahramonlar o'quvchi uchun "hayotiy model" vazifasini bajaradi va ular orqali ijobiy yoki salbiy xulq-atvor mezonlari o'zlashtiriladi ^[1]. Ushbu yondashuv adabiyotning didaktik imkoniyatlarini ochib berishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

M. Karimova esa adabiy ta'lim jarayonida estetik tarbiyaning o'rni haqida fikr yuritarkan, badiiy matnlar bilan ishlash o'quvchilarda nafaqat bilim, balki hissiy idrok va estetik didni ham rivojlantirishini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, adabiy asarni tahlil qilish jarayoni o'quvchining ichki dunyosini boyitadi va uni mustaqil fikrlashga undaydi ^[2]. Bu esa adabiyotning nafaqat ma'lumot beruvchi, balki shaxsni shakllantiruvchi vosita ekanligini ko'rsatadi.

S. Rahimov zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida badiiy adabiyotning kompetensiyaviy ta'lim tizimidagi o'rnini tahlil qilib, adabiy matnlar orqali kommunikativ, axloqiy va ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirish mumkinligini ilmiy asoslaydi. Unga ko'ra, adabiyot darslari interaktiv metodlar asosida tashkil etilganda, o'quvchilarning faolligi va mustaqil fikrlash darajasi sezilarli darajada oshadi ^[3].

Bundan tashqari, A. Islomovning tadqiqotlarida badiiy tafakkur va yoshlar ma'naviy rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik chuqur tahlil qilinadi. U adabiy asarlarni o'qish jarayonida shaxsning empatiya (boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish) qobiliyati rivojlanishini ta'kidlaydi. Bu esa yoshlarni jamiyatga moslashuvchan va insonparvar shaxs sifatida shakllantirishda muhim omil hisoblanadi ^[4].

Xorijiy tajribada ham badiiy adabiyotning tarbiyaviy ahamiyati keng o'rganilgan. UNESCO tomonidan 2019-yilda chop etilgan hisobotda o'qish madaniyati yoshlarning ijtimoiy integratsiyasi va shaxsiy rivojlanishining asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu hisobotda adabiyot o'qish nafaqat til va nutqni rivojlantirishi, balki ijtimoiy ongini shakllantirishi ham alohida qayd etiladi ^[5].

Shuningdek, N. Abdullayeva adabiyot o'qitish metodikasini o'rganarkan, badiiy matnlar bilan ishlashda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash samaradorligini asoslab beradi. Uning fikricha, multimedia vositalari va interaktiv metodlar adabiy ta'limni yanada qiziqarli va samarali qiladi ^[6].

Y. Yusupov esa yoshlar tarbiyasi va adabiyot o'rtasidagi bog'liqlikni ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan o'rganib, adabiyotning milliy o'zlikni shakllantirishdagi rolini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, milliy adabiyot namunalari o'qish yoshlarni vatanparvarlik va milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalaydi ^[7].

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda ham badiiy adabiyotning raqamli davrdagi o'rni alohida e'tiborga olinmoqda. D. Tursunov badiiy matn tahlilining raqamli platformalarda tashkil etilishi o'quvchilarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Bu esa adabiyotning zamonaviy ta'lim tizimiga moslashib borayotganini ko'rsatadi ^[9].

Shunday qilib, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot yoshlar tarbiyasida ko'p qirrali didaktik imkoniyatlarga ega bo'lib, u nafaqat axloqiy qadriyatlarni singdiradi, balki shaxsning intellektual va estetik rivojlanishiga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi. Adabiyotshunoslik va pedagogika sohasidagi tadqiqotlar bu yo'nalishda ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zarurligini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. **Analitik metod** - badiiy adabiyotning tarbiyaviy imkoniyatlarini tahlil qilish.
2. **Qiyosiy metod** - turli adabiy asarlar va pedagogik yondashuvlarni solishtirish.
3. **Sintez metodi** - adabiyotshunoslik va pedagogika natijalarini umumlashtirish.
4. **Kuzatuv metodi** - ta'lim jarayonida adabiy matnlarning qo'llanilishini tahlil qilish.

Tadqiqotda 2010-2026-yillarda chop etilgan ilmiy manbalar, darsliklar va ilmiy maqolalar asos qilib olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Badiy adabiyotning didaktik imkoniyatlari

1. Tarbiyaviy funksiyaning mohiyati

Badiiy adabiyotning eng muhim vazifalaridan biri - tarbiyaviy funksiyadir. Adabiy asarlar orqali o'quvchi ezgulik va yovuzlik, adolat va nohaqlik, sadoqat va xiyonat kabi tushunchalarni anglaydi. Bu jarayon bevosita didaktik ta'sirni yuzaga keltiradi.

2. Axloqiy qadriyatlarni shakllantirish

Adabiyot yoshlarni insoniylik, vatanparvarlik, halollik kabi qadriyatlarga yo'naltiradi. Masalan, klassik va zamonaviy asarlarda qahramonlar xarakteri orqali axloqiy me'yorlar singdiriladi.

3. Estetik didni rivojlantirish

Badiiy matnlar til boyligi, obrazlilik va ifoda vositalari orqali yoshlarning estetik didini shakllantiradi. Bu esa ularning nutq madaniyati va fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

4. Tafakkurni rivojlantirish

Adabiy asarlarni tahlil qilish jarayonida o'quvchi mustaqil fikrlashga o'rganadi. Bu esa tanqidiy tafakkur va ijodiy yondashuvni kuchaytiradi.

5. Shaxsiy identifikatsiya jarayoni

Yoshlar adabiy qahramonlar bilan o'zini taqqoslash orqali shaxsiy qarashlarini shakllantiradi. Bu psixologik va pedagogik jihatdan muhim jarayon hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot yoshlar tarbiyasida quyidagi asosiy didaktik imkoniyatlarga ega:

- ma'naviy qadriyatlarni shakllantiradi;
- axloqiy normalarni singdiradi;
- nutq va fikrlashni rivojlantiradi;
- estetik didni rivojlantiradi;
- ijtimoiy ongini shakllantiradi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimida badiiy matnlar bilan ishlash interaktiv metodlar orqali amalga oshirilsa, ta'lim samaradorligi yanada ortadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan ilmiy tahlillar va mavjud adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot yoshlar tarbiyasida eng muhim ma'naviy, estetik va didaktik vositalardan biri hisoblanadi. U nafaqat badiiy zavq manbai, balki shaxsning ichki dunyosini shakllantiruvchi, uning axloqiy qarashlarini mustahkamlovchi va ijtimoiy ongini rivojlantiruvchi kuchli tarbiyaviy tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot jarayonida badiiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi bir qator muhim funksiyalari aniqlandi.

Birinchidan, adabiyot yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi. Badiiy asarlardagi qahramonlar, voqealar va konfliktlar orqali ezgulik va yovuzlik, adolat va adolatsizlik, sadoqat va xiyonat kabi tushunchalar o'quvchi ongida mustahkamlanadi.

Ikkinchidan, adabiyot axloqiy qadriyatlarni singdirish vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega. Yoshlar adabiy asarlar orqali insonparvarlik, vatanparvarlik, halollik, mehr-oqibat kabi fazilatlarni ichki e'tiqod darajasida qabul qiladi.

Uchinchidan, badiiy adabiyot estetik tarbiya manbai sifatida o'quvchilarning go'zallikni anglash, san'atni qadrlash va nutq madaniyatini rivojlantirishiga xizmat qiladi. Bu jarayon shaxsning umumiy madaniy saviyasini oshiradi.

To'rtinchidan, adabiyot yoshlarning tafakkurini rivojlantiradi. Badiiy matnlarni tahlil qilish, qahramonlar xatti-harakatlarini baholash va voqealar rivojini tushunish jarayoni mantiqiy hamda tanqidiy fikrlashni shakllantiradi.

Beshinchidan, zamonaviy ta'lim tizimida badiiy adabiyot kompetensiyaviy yondashuvni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. U orqali o'quvchilarda kommunikativ, ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar rivojlanadi.

Umuman olganda, badiiy adabiyot yoshlar tarbiyasida kompleks pedagogik ta'sirga ega bo'lib, u shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

- 1. Ta'lim jarayonida adabiyotning didaktik imkoniyatlarini kengaytirish.** Adabiyot darslarida badiiy asarlarni faqat tahlil qilish bilan cheklanib qolmasdan, ularni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash, rolli o'yinlar, debat va interaktiv metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Bu o'quvchilarning faolligini oshiradi.
- 2. Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish.** Multimedia vositalari, elektron darsliklar va raqamli platformalarda badiiy adabiyot namunalarini keng qo'llash yoshlarning qiziqishini oshiradi hamda o'qish madaniyatini rivojlantiradi.
- 3. Mustaqil o'qish madaniyatini shakllantirish.** O'quvchilarda muntazam kitob o'qish odatini shakllantirish uchun maktab va oliy ta'lim muassasalarida "Kitobxonlik klublari", "Adabiy kechalar" va "Yosh kitobxon" loyihalarini kengaytirish zarur.
- 4. Milliy va jahon adabiyoti uyg'unligini ta'minlash.** Ta'lim dasturlarida milliy adabiyot namunalarini jahon adabiyoti bilan uyg'un holda o'qitish yoshlarning dunyoqarashini kengaytiradi va milliy o'zlikni mustahkamlaydi.
- 5. Axloqiy tarbiyani kuchaytirish.** Badiiy asarlarni o'qitish jarayonida axloqiy tahlilga alohida e'tibor qaratish, qahramonlar xatti-harakatlarini baholash orqali tarbiyaviy xulosalar chiqarish tizimini rivojlantirish lozim.
- 6. O'qituvchilarning metodik salohiyatini oshirish.** Adabiyot o'qituvchilari uchun zamonaviy metodik qo'llanmalar, treninglar va malaka oshirish kurslarini muntazam tashkil etish zarur. Bu o'quv jarayonining sifatini oshiradi.
- 7. Raqamli adabiy muhitni rivojlantirish.** Elektron kutubxonalar, audiokitoblar va onlayn adabiy platformalarni rivojlantirish yoshlarning adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda ularni zamonaviy o'qish madaniyatiga moslashtiradi.

Badiiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi o'rni beqiyos bo'lib, u shaxsni ma'naviy yetuk, axloqan barkamol va intellektual jihatdan rivojlangan inson sifatida shakllantirishda asosiy vositalardan biridir. Shu bois adabiy ta'limni rivojlantirish jamiyatning barqaror taraqqiyoti va kelajak avlodning ma'naviy salohiyatini yuksaltirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qodirov R. Adabiyot va ma'naviy tarbiya. - Toshkent: Fan, 2012. - 120 b.
2. Karimova M. Adabiy ta'lim metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2016. - 198 b.
3. Rahimov S. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar. - Toshkent: Universitet, 2020. - 210 b.
4. Islomov B. Badiiy tafakkur va yoshlar. - Toshkent: Ma'naviyat, 2018. - 155 b.
5. UNESCO. Reading in the Digital Age Report. - Paris, 2019. - 85 p.
6. Abdullayeva N. Adabiyot o'qitish metodikasi. - Toshkent: Innovatsiya, 2021. - 176 b.
7. Yusupov A. Yoshlar tarbiyasi va adabiyot. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. - 143 b.
8. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. O'quv dasturlari va metodik qo'llanmalar. - Toshkent, 2024.
9. Tursunov D. Badiiy matn tahlili asoslari. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2025. - 46 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.